

פרק חדש במלחמה בין ישראל והפידאיון - מערכה של טרור נגדי?

אני משולל זכות המחאה ומשולל זכות הצעקה.

...ניסיתם להמיסני, אדוני! כלום אהיה יחיד ואומר שלא הצלחתם? אכן, הצלחתם בצורה מדהימה, ועיניך הרואות כיצד עלה בידכם להופכני, באורח פלא, מאדם למצב!

רסאן כנפאני היה התגלמותו של מצב זה, כאשר נהרג השבוע מהתפוצצות מיט ערנפץ במכוניתו, שחבריו ראו בה מעשה נקם ישראלי על הטבח בלוד, כאילו כתב את הסוף שלו עצמו.

באחד מסיפוריו שופך צעיר פלסטיני את לבו באוזני איש חשוב ושנוא, המסמל את שליטי ארצות-ערב. הוא מסביר לו:

„אדוני, אני חזיר מתועב. התרשה לי להיות חזיר? איני חס בחזירותי, אם לומר את האמת, אך אם אכריז על אמת זאת בקול רם ישליכוני לכלא, ומי יבוא לשחררני?”

...לאמיתו של דבר, אינני אלא חסורה מסוג נדיר... אינני קול בחזירות, אינני אזרח בשום צורה מן הצורות, ואינני יוצא חליצה של שום מדינה הדוגמת לאזרחיה.

לא החזרתי לו שינאה. כי בינתיים קרה משהו, שעורר בי יחס מיוחד לאיש זה.

לפני שנתיים יצא בהוצאת עקד ספר קטן וחשוב, הנושא את השם סיפורים פלסטיניים. שמעון בלס כינס בו 15 סיפורים רים של סופרים פלסטיניים צעירים בגלות, אותם תירגם בעצמו.

בספר זה יש שלושה סיפורים של רסאן. אחד מהם, המובא להלן, מספר על בריחת מישפחת כנפאני מארץ-ישראל, בתוך הטרנדיה הגדולה של העם הפלסטיני. אי אפשר לקרוא סיפור זה ללא התרגשות — והוא מסביר מדוע הפך נער כזה לשנוא לזהט של ישראל וכל דבר ישראלי.

לפני שנתיים, כאשר ביקרה כתבת של העולם הזה במישורו בביירות, באיצטלה של עיתונאית אמריקאית, נשאל רסאן כנפאני אם הוא רוצה לזרוק את היהודים לים. כנפאני השיב באוזני הכתבת שאין זו אשמתו שהגבול המערבי של ישראל הוא הים. אי אפשר לזרוק את הישראלים למקום אחר.

הוא קול של שינאה אישית. אבל דומה שיחסו לישראל, במישור הלא-מודע, היה מורכב הרבה יותר. אחרת, איך אפשר להסביר שדווקא איש זה כתב ספר על הספרות העברית החדשה?

„אני חזיר“

אין מנוס מלהילחם באנשים כמו רסאן, כל עוד הם דבקים במטרותיהם הקיצוניות ובשינאתם העיוורת. אבל כדאי לגסות לבין את הנעשה בנשמתם — את התערובת הנוראה של תיסכול, השפלה, שינאה-עצמית ועלבון המוכר את היהודים דים בגולה בימיהם הקשים ביותר.

כל אדם כזה, המבקר בביירות, היה מגיע לרסאן (ליהר דיוק: ע'סאן, אהיה הראי שונה היא הרי"ש הערבית הגרונית).

כך נוצר מין קשר מזור. מאות אנשים, שבאו אלי, סיפרו לי מה אמר להם רסאן כנפאני, כשהיו בביירות — ואין ספק שמי אחרי האנשים שבאו אליו, אחרי ביקורם בישראל, סיפרו לו על דיעותי.

דיעות אלה הרגיו את כנפאני בצורה קיצונית. הצעתו לעזור לעם הפלסטיני להקים מדינה לאומית בשטחים המוחזקים, בצד ישראל, נראתה לו כתחבולה זדונית להחיסול המהפכה הפלסטינית, ולמניעת המטרה שהוא הציב לעצמו: הקמת מדינה פלסטינית בכל הארץ, במקום מדינת ישראל.

לזרוק לים

ככל שהרגיש כי דיעותינו משפיעות על הפלסטינים בשטחים המוחזקים, רי משכנעו את ידידי העם הפלסטיני באירופה — כן גבר זעמו. בשנים האחרונות התחיל לגדף אותי באוזני מבקריו במי לות-גנאי חריפות, ופעם אף שמעתי את קולו מעל הסרט של רשמקול, כשהוא מקדיש לי כמה הערות בלתי-אהודות ביר-תר.

מובן שהחזרתי לו מנה אחת אפיים, גם על גבי רשמקולים. אמרתי שלדעתי גורמים הוא וחבריו עוול נורא לעם הפלסטיני, בכך שהם מאריכים את הכיבוש הישראלי ומחבלים בכל סיכוי של פיתרון. בעיתונאי אלה, ביטאון החזית העמיתית, התקף אותי רסאן בקיצוניות רוויית שינאה. אפשר היה לחשוב שאני האויב המושבע ביותר של העם הפלסטיני — לא בגין, לא דיוק, לא גולדה.

תצלום זה מראה את כנפאני במישורו בביירות. מעליו: פלאקאט של צ'ה גבאר, וכרזות שונות של החזית העממית לשיחור פלסטיני. באחת מהן מופיעה מפת ארץ-ישראל, וחץ המוביל לתוכה. על קיר אחר היו תלויים פלאקאטים של מארכס, מאו והו צ'ינג'ין וסימאיות בסיגנון השמאל החדש.

ליד ציה

וכשהייתי עולה ומתרחק מן הבית, הרר גשתי שבה בעת אני מתרחק מילדותי. הרגשתי, שחינו שוב אינם אותם חיים מהנים שאפשר להיותם בשקט. הבינותי או, שהדברים הסתבכו עד כדי כך, שלא ניתן עוד לפותרם אלא בעזרת כדור בראשו של כל אחד מאיתנו. יש, איפוא, לשקוד על התנהגות טובה והופעה נאה, יש להימנע מבקשת אוכל ולן במחיר רעב. יש לשתוק כאשר האב מדבר, ולנווד בראשו תוך חיוך אם יאמר: „עלו אל ההר, ואל תשובו לפני הצהריים.“ בערב, ברדת החשיכה, חזרתי לבית. אביך שכבימרה היה, ואמך ישיבה לידו. עיני כולכם ניצנצו כעיני חתולים, ושפי שנותרו מפצע ישן שלא נתאחה די-צורכו. הייתם מוערמים שם בדוחק, רחוקים מילדותכם, כפי שהייתם רחוקים מארץ התפוזים. זכרתי דבריו של פלה אשר אמר, כי התפוזים נובלים בהתחלף הידיים המטפלות בהם. אביך היה שכיב-מרע ומוטל במיטתו. אמך בלעה את דמעות הטרנדיה, שלא סרה מעיניה עד היום הזה.

הוראותיו פירושה להסית דעתנו מהסעודה. ואז החלו העניינים להסתבך. כל דבר פעוט הבעיר את חמתו. ביכרוני חרות אותו יום בו ביקש מישוה דבר-מה ממנו, וכיצד הוא קפץ ממקומו והחל מרטיט. כאילו היכהו ברק, ועיניו להטו בפנינו. מחשבה ארוכה מצאה דרכה לראשו, ונדר מה היה לו שיכול הוא לשים קץ לצרו-תיו. הוא הפליט דברים עמומים וסב סביב עצמו. אחר-כך התגפל על תיבה, שהבאנו אותה מעכו, והחל מפזר את כל אשר הכילה, בתנועות עצבניות מפחידות. אמך עמדה על כוונתו והחלה מסלקת אותנו מן החדר ומצווה עלינו לנוס אל ההר. אבל אז ניצבנו ליד החלון והצמדנו אוזנינו אל תריס'העץ. אחוים אימה שמענו אותו צועק: „אהרוג אותם ואהרוג את עצמי! די לי, אני רוצה...“

לבסוף נבלע קולו. הצצנו בעצמו הדלת וראינו אותו מטל על ריצפת החדר, מתנשף בכבידות. הוא בכה בחרי-קת-שיניים, בעוד אמך הצטנפה בפניה והסתכלה אליו בבעתה.

★ ★ ★

תחילה לא הבינונו פשר דבר, אבל כשראיתי את האקדת השחור מוטל אף הוא לצידו, הבינותי הכל. בהלה תקפי-תני, כאילו ראיתי מפלצת פוסעת לקראתני, ופתחתי בריצה אל ההר.

עבודה כלשהי, או שנושב אל התפוזים, אבל אביך צעק בכימה והיא אתה. דאגות המשפחה החלו להטרידנו. אתה משפחה המאשרת והמלוכדת השארנו מאחורינו על האדמות והבתים והחללים. לא אדע מנין הביא אביך כסף, יודע אני, שהוא מכר את הזהב שקנה לאמך בימים שביקש את אושרה ואת גאוותה בו, אבל זהב זה לא העניק בתמורה דבר העשוי לפתור את בעיותינו. ודאי מצא מקור אחר. האם לווה? האם מכר משהו אחר שנסאר עימו, בלי שנוכל לראותו? אינני יודע. אך זוכר אני שעברנו לכפר כסביבות צידון, ושם ישב אביך בגווז טרה הסלעית וחיך בפעם הראשונה. הוא חיכה להמישה-ערש במאי כדי לשוב בעיקבות הצבאות המנצחים.

כא החמישה-עשר במאי אחרי ציפיה מרה, בשעה שתי-עשרה בדיוק, בהיותי שקוע בשינה, בעט בי אביך ברגלו וקרא בקול צוהל: „קום וראה את כניסת צבאות הערבים לפלשתינ!“ קמתי כמטורף.

ואז גלשנו כולנו מן הגבעות והחשנו רגלינו היחפות אל הכביש המרוחק כדי קילומטר מן הכפר. אורות המכוניות הב-ליחו מרחוק, בעלותם אל ראשה'נהקרה. הצינה תקפה אותנו בהגיענו לכביש, גשר מתנו נתקרה, וצעקות אביך מילאו את עולמנו. הוא רץ אחרי המכוניות כילד וקרא לחיי החיילים. הוא צעק בקול ניחר, נשימתו חרקה. רצנו לצידו וצעק-נו עימו. החיילים הטובים הביטו בנו מתחת לקסדותיהם בקיפאון ובאלם. הלחתנו מעייפות, אבל אביך רץ בחמיי-שים שנותיו, שלה מכיסו גלוליות-טבק וזרקן אל החיילים. קרא לנצחונם, ואנו תמיד לצידו, רצים כעדר-עיונים קטן. לפתע נסתיימה שירת המכוניות, ואנו שבנו אל הבית באפיסת-כוחות ובנשימה שורקת. אביך החריש, וגם אנו לא היינו מוגלים לדבר. בנפול אורה של מכר-נית עוברת, ראיתי דמעות זולגות על לחייו.

אחרי-כך התנהלו הדברים בעצלתיים. ההודעות השנו אולתו, והמצאיות בכל מרירותה תיעתעה בנו. האלם שב מחדש אל הפנים, ואביך לא נתנו ליבו לדבר עוד על פלשתינ ועל העבר המאושר ב-מטעיו ובבתינו. אנו היינו כותלי הטרנדיה העצומה, שאפפה את חיינו החדשים; וכמר-כן היינו אותם אורזים שבנקל מגלים, כי העלייה אל ההר השכם בבוקר עלי-מי

מחפרץ: „ילען אבוך! ילען...“ שתי קללות אלו נשקפו על פניו בהירות. גם אני, הילד שקנה תלמודו בבית-ספר דתי שמרני, פיקפקתי אותה שעה אם האל רוצה באמת באושרם של בני-אדם. פיק-פתי, אם באמת אל זה שומע כל ורואה כל, התמונות הצבעוניות שהולקו לנו בכנסיות בית-הספר, ואשר הציגו את האל רוכן על ילדים ומחייך להם, היו בעיני עתה כאותם שקרים של עסקני בתי-הספר השמרניים הטורחים לקבלת תרומות. לא היו לי ספיקות אז, שגם האל, אותו הכרנו בפלשתינ, עזב אותנו, ושהוא פליט במקום אחר ואינו מסוגל לכלכל את מעשיו שלו. ידעתי אז שאנו הפליטים, בני-אנוש, הקורסים על המדר-רכות ומחכים לגורל, אנו ורק אנו אשר ראים למציאת קורת-גג. הכאב החל מתי-חיו את השכל הזעיר והתמים.

הלילה מפחיד, החשיכה שירדה עלינו אטיאט מילאה את ליבי אימה. המחשבה על שינה במדרכת הרחוב היידה את בשרי. הפחד היה קשוח ואכזר, לא היה איש מסוגל לבקש הגנה ממישהו. מבטו האילם של אביך החדיר בליבי פחד חדש. התפוז ביד אמך הבעיר את בראשי. הכל שותת קים היו, נועצים מבטיהם בדרך השחורה ומצפים לגורל שיצא אימיהו ויעניק לנו פתרונות לבעיותינו וקורת-גג לראשנו. ואמנם, בא הגורל כמפתיע. הוא בא בדי-דמות דודך, שהקדים אותנו בבואו לעיר. דודך מעודו לא ייחס חשיבות רבה למידות הטובות, וכשמציב עצמו עלי-פני המדרכה, כמנוה, עקם מליבו כל נטייה למידות אלו. הוא עקם מעיניו אל בית שבו מתגוררת משפחה יהודית, ופתח את הדלת. השיל את חפציו בפנים ונשא אל בני המשפחה את פניו הנועפים, „לכו לפלשתינ!“ אמר להם בלשון ברורה. אבל הם ודאי לא הלכו לפלשתינ, אלא נת-ייראו מייאושו והתכנסו כולם בחדר אחד, מפנים לו קורת-גג וחצר.

ההליכו דודך אל החדר, גדש אותו בין מיטלטלו ובני-ביתו, ואנו השתרענו על הריצפה, התסיתנו במעילי הגברים ונמנו את שנתנו. כשהקצנו בבוקר הסתבר לנו, כי הגברים הוציאו את לילם בישי-בה על כסאות. הטרנדיה החלה מדדה לתוך נפשותינו.